

קבלת התורה של קריעת ים סוף

לקחו שבעה ימים, שהרי באו אל הר סיני בר"ח וקבלו את התורה בו' ובז' (ותלוי במחלוקת הראשונים בסדר המדוקדק), אבל עכשיו אנו צריכים לבאר מה אירע בקריעת"ס שלא היה כליל הסדר, מה נוסף להם בהכנתם וממילא מה נוסף להם בקבלתם, ובשביל זה אנו צריכים לעיין בקריעת י"ס.

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, ופירש"י למדנו שהיה משה עומד ומתפלל אל"ל הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונים בצרה. וכל המפרשים מסכימים שזה פלא, הלא ההשקפה הנכונה היא שבעת צרה מתפללים, וא"כ מה נשתנה עכשיו שאמר למשה שלא לצעוק, ודברי רש"י מקורם במכילתא, והביאם בבעה"ט, ושם כתוב אבל אתה אין עת להתפלל כלל. ובאמת בכלל פלא, שהרי לא כתוב כלל שמשה התפלל אלא כתוב שויצעקו בני ישראל אל ה', ולעיל שם פירש"י תפשו אומנות אבותם, שהאבות התפללו בשעת צרתם, והרי זה דבר נכון לעשות, אבל על משה לא כתוב בפסוק שהתפלל, ואדרבה הוא אמר ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, וא"כ מה זה שאומר לו ה' מה תצעק אלי. ועיין ראב"ע שכתב י"א כי משה היה צועק אל השם, וזה איננו נכון, כי כבר דבר לו ואכבדה בפרעה, ולכן פירש שזה קאי על צעקת בני ישראל, אבל הרמב"ן הביא דבריו ודחה אותם שהרי א"כ למה אמר מה תצעק אלי ראוי להם לצעוק, והיינו כנ"ל שמה רע בתפלה, שזה לכאורה דבר הגון, ולכן ביאר באופ"א, ועיין גם בספורנו שביאר בדרך אחרת. וע"ע אוה"ח שתמה על זה שדחה הקב"ה את תפלתו. ובאונקלוס תרגם קבלת צלתיך, והיינו שהקב"ה אומר שקיבל את תפלתו, ולהתפלל זה נכון אלא שכבר הועיל וכבר נתקבלה, וזה דלא כרש"י ובעה"ט, ויש לבאר שיטת רש"י.

ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ, שלפי פשוטו הוא אמר זה למצריים אודות בני ישראל, אבל בתיב"ע אומר שאמר לבני ישראל היינו לדתן ואבירם שנשארם במצרים ולא רצו לצאת ביחד עם בני ישראל, שהרי הם היו המתנגדים למשיחיות של משה, ולכן רצה שילכו לבני ישראל וישכנעו אותם לחזור למצרים, ולכן כאשר רדף פרעה אחרי בני ישראל הלכו עמו דתן ואבירם. ובחידושי מהר"ל דיסקין על התורה ביאר שבהכרח צ"ל שעשו דתן ואבירם תשובה ולכן כשהגיעו אל המדבר ערקו משורותיו של פרעה והלכו ביחד עם בני ישראל, שהרי אנו יודעים שהם היו במדבר ביחד עם בני ישראל, ובהכרח שעשו תשובה. ובאמת זה דבר פלא, שהרי דתן ואבירם לא הפסיקו כרשעם ובהתנגדותם למשה אפילו שעה אחת, שהם אלו שאמרו במרגלים ניתנה ראש ונשובה מצרימה, והם שהיצו את עדת קרח עד שלבסוף מתו, וא"כ תמוה מאד לומר ששבו בתשובה, אבל לפ"ז קשה מה שהקשה מהר"ל ד שאיך באמת עברו את ים סוף?

וכע"ז רואים אנו בגמרא סנהדרין דף ק"ג ע"ב שדורשת את הפסוק ועבר בים צרה דקאי על פסלו של מיכה, ולדעת רש"י שם מיכה כבר עשה את הפסל במצרים ועבר את ים סוף כאשר הפסל נמצא עמו, והנה ביד רמה חולק על רש"י שהרי בספר שופטים משמע שמיכה לא עשה את הפסל עד ימי

משפטים תשפ"ב שלום רב

הנה ענין נעשה ונשמע רבו בו הפירושים מה בדיוק הם מקבלים עליהם בזה שאיך אפשר לעשות קודם השמיעה, ודברי חז"ל שזה מדרגת המלאכים שעשי דברו לשמוע קול דברו, שמקודם הם עושים ואח"כ הם שומעים, וזה דבר שצ"ב, ונגיד היום מה שאומר הספורנו בביאור ענין זה וז"ל נעשה ונשמע, נעשה לתכלית שנשמע בקולו, כעבדים המשמשים את הרב שלא על דרך לקבל פרס כענין עשי דברו לשמע בקול דברו, עכ"ל. כלומר שזה הפסוק שנאמר על בני ישראל בשעת מתן תורה, שמדמים אותם למלאכים, אבל לפי הספורנו הכוונה שכמו שמלאך לא מצפה לשום גמול ושכר, וגם לא מפני יראת העונש, ועושה את פעולתו רק לשמוע בקול דברו, לעשות האמת מפני שהוא אמת, למדרגה זו הגיעו כאשר אמרו נעשה ונשמע.

והנה מכיון שנעשה ונשמע נאמר בפרשת משפטים, בחלק או השלב השני (לדעת הרמב"ן וסייעתו) של מתן תורה, כלומר שבמעמד הנורא של פרשת יתרו, עדיין לא הגיעו למדרגה זו, אבל בפרשת משפטים שבא משה וכתר ברית אתם והזה דם והביא קרבנות, אז הגיעו לידי מדרגת נעשה ונשמע, שזה לא אירע עד כה. ולפי מהלך זה, בפרשת יתרו הקבלה היתה כענין כפיית ההר כגיגית, ואם לאו שם תהא קבורתכם, זה עבודה של שכר ועונש, ואילו בפרשת משפטים העבודה היתה של נעשה ונשמע, שזה למעלה משכר ועונש, ובהכרח שבענין לשני מיני עבודות, של אהבה ושל יראה, וכמו שאומר התנא באבות הוי כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס ואעפ"כ ויהי מורא שמים עליכם, שלפעמים היראה לא מספיקה ולפעמים האהבה לא מספיקה, ולכן יש שני קבלות, זה שני דרגות, אבל הן מקבילות זו את זו, ושניהם נצרכות למי שעובד את ה' בשלמות. והיינו שצריכים לשני הענינים, עבודה מאהבה ועבודה מיראה, כי לפעמים לא תספיק לו האהבה ולפעמים תחלש אצלו היראה, ובאמת הדברים מפורשים ברמב"ן בפרשת ואתחנן ה-ו, וז"ל: שהחסיד צריך להיות אוהב וירא, כמו שאמרו בירושלמי עשה מאהבה ועשה מיראה, עשה מאהבה שאין אוהב שונא, ועשה מיראה שאם באת לבעוט אל תבעט, וכבר נתבאר זה בדברי החכמים, עכ"ל.

ומכיון שקבלת התורה בא בשני שלבים, בהכרח שיציאת מצרים באה בשני שלבים, שהרי כל קבלת התורה מיוסדת על יציאת מצרים, וכל פרט ביציאה בא להשלים ולהכין עוד פרט מקבלת התורה שלהם, ולכן אנו מוצאים שהיו שתי יציאות, יציאת ליל ט"ו, ויציאת קריעת"ס, עם שבע ימים ביניהם. והנה באמת לא מובן מדוע הוצרכו לקריעת"ס, שאף שבודאי היה צורך להעניש את המצרים בשביל מה שעשו לישראל, אבל בשביל זה היה הקב"ה יכול להחרימם ולהשמידם לאחר שיצאו בני ישראל, וכמו שעשה לסדום לאחר שיצא לוט, ומדוע הוצרכו לכל מה שאירע ב"ס שפרעה רדף אחריהם רק משום שהקב"ה הכביד את לבו לרדוף אחריהם? ובהכרח שהיה איזה משהו שהיה חסר בליל ט"ו שהוצרכו להשלים בליל קריעת"ס, ורק אז היו מוכנים לקבל את התורה על כל חלקיה. ונמצא ששני שלבי יציאת מצרים מקבילים לשני שלבי מתן תורה, שניהם

השופטים, אבל עכ"פ דעת רש"י מפורשת בכמה מדרשי חז"ל בתנחומא שהפסל כבר היה עשוי והוא עבר עמו את ים סוף, וכבר עמד ע"ז בתנחומא [כי תשא יד] – יש לך כושה גדולה מזו עבודה זרה עמהם והוא עובר עמה את הירדן, והרי זה פלא גדול. וכבר הביא בבעה"ט עה"פ והמים להם חומה שהקב"ה נתמלא חמה על ישראל משום פסל מיכה, וזה דבר קשה הבנה.

אחד מהיסודות הנאמנים של היהדות הוא שהקב"ה הוא מלכנו, אבינו מלכנו, אין לנו מלך אלא אתה, זה דבר יסודי, כי לה' המלוכה ומושל בגויים, והיתה לה' המלוכה, אבל באמת כאשר אנו מעיינים בהגדה, בחלק המגיד נראה שלא מוזכר יחס זה של ישראל להקב"ה, דבכל מקום הוא נקרא ה' או אליקינו, או המקום, או הקדוש ברוך הוא, אבל ענין זה שהקב"ה הוא מלך ואנחנו קבלנו אותו למלכנו לא מוזכר, ורק פעם אחת ויחידה מוזכר בקטע מצה זו – עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם, אבל אפילו בקטע זה לא מוזכר היחס באופן של המלך שלנו, אלא מלך מלכי המלכים, שזה תואר רחב על התייחסותו למלכי העולם, ועיקר הכוונה בזה הוא נגד פרעה, שפרעה אמר מי ה' אשר אשמע בקולו, והיינו שהוא הכי חזק בעולם, ולזה בא מלך מלכי המלכים וגאלם, אבל לא מוזכר ענין זה בגדר ההתייחסות של ישראל להקב"ה. ואין זה הערה בעלמא, כי באמת גם בתורה עצמה בסיפור יציאת מצרים לא מוזכר הענין שהקב"ה הוא מלכנו, אין התייחסות לזה בכלל. הפעם הראשונה – וכמעט היחידה – שבה מוזכר בתורה שהקב"ה הוא מלך על ישראל וישראל קבלו מלכותו, זה רק בסוף שירת הים לאחר נס קריע"ס. ובאמת רואים אנו בפסוקי מלכויות שבר"ה, שכאשר אנו מחפשים פסוקים מפורשים המדברים בענין מלכות ה' בחומש, אנו מוצאים רק ה' ימלוך לעולם ועד שהוא מפורש, והשנים האחרים – ותרועת מלך בו, ויהי בישורן מלך – זה אינו פשוטו של מקרא כלל, הרי שמלכות ה' להדיא היא רק בקריע"ס, אבל ודאי לא מקודם לזה. וזה מודגש בתפלתנו – שחרית: שירה חדשה שבחו גאולים על שמך הגדול על שפת הים יחד כולם הודו והמליכו ואמרו: ה' ימלוך לעולם ועד. וערבית: ומלכותו ברצון קבלו עליהם משה ובנ"י לך ענו שירה בשמחה רבה כו' מלכותך ראו בניך בקע ים לפני משה זה קלי ענו ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד. הרי שרק אז נתייסד היסוד שאנו כ"כ מכירים – מלכות ה'.

ואיקלע לידי דברי הגר"א בקול אליהו, ונדפס גם בספר פנינים משלחן הגר"א, דבר נפלא, שעל הפסוק ויהי בישורן מלך, פירש הגר"א – ואגב המפרשים הקדמונים כתבו הרבה פירושים שונים בתיבת בישורן, שיש שפירשו שקאי על ישראל – מלשון ישרים, ויש שכתבו שקאי על הקב"ה, ויש שכתבו שקאי על משה רבינו, ויש מפרשים שקאי על התורה – אבל הגר"א כותב בזה"ל ישראל קיבלו את הקב"ה למלך כמו שנאמר בשירה ה' ימלוך לעולם ועד כו' זהו שנאמר ויהי בישורן מלך, כלומר שהמליכו ישראל את הקב"ה עליהם בשירה כמו שנאמר ה' ימלוך לעולם ועד, עכ"ל. וזה דבר מחודש ונפלא, בישורן הוא לשון שירה, שעל ידי שירה קבלו עליהם את הקב"ה למלך, אבל כ"ז צ"ב, שאמנם זה נכון שבשעת השירה קבלו מלכותו יתברך, אבל מה הנקודה הפנימית בזה. ונראה לבאר את עומק דברי הגר"א בהקדם דבריו

הידועים של הגר"א במשלי כ"ז, דהנה לאחר הפסוק ה' ימלוך לעולם ועד, אנו מוסיפים ג' פסוקי מלכות: כי לה' המלוכה ומושל בגויים, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, והקשה הגר"א מה כוונת הפסוק והיה ה' וגו' וכי אינו מלך על כל הארץ השתא והרי הוא אומר כי לה' המלוכה ומושל בגויים, וכתב לחלק בין מלך ובין מושל, שהמלך בעצמו שוה לשאר העם באיכותם אך שכולם ימליכוהו עליהם ויקבלו עול מלכותו, ומושל הוא שמלכותו בא אליו בבחינת מושל שהוא גבור מכולם וכבש ארץ או אומה אחת להיות תחת ממשלתו כו', והענין שאנחנו עמו בית ישראל קבלנו עול מלכותו עלינו, אך לא כן האומות אך שהוא מושל עליהם כרצונו ורודה בהם כחפצו ולהם נקרא מושל, וזהו כי לה' המלוכה זה עלינו ומושל נקרא בגוים אף שלא קבלו עולו הוא מושל בגוים, אך לעתיד יטו כולם שכם אחד לעבדו ויתנו לו כתר מלוכה, וזהו והיה ה' למלך על כל הארץ, שעל כל הארץ ישאר מלך כאשר יקבלו כל הארץ עול מלכותו עליהם, עכ"ל. ומבואר שמלך הוא בבחירת העם, שכך הם רוצים לעשות ברצון עצמם בלי שהוא מכריח אותם לקבל אותו, אבל מושל הוא בכח גדול, נגד רצון העם, ומאלץ אותם לעשות כרצונו.

ולפ"ז י"ל, דהנה בשעת יצי"מ לא הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים אלא בגלל "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה, ואח"כ לא יכלו לצאת אא"כ קבלו עליהם דם פסח ודם מילה, וכמו שהביא רש"י בפרשת בא שהגיעה השעה שאגאל את בני אבל אין להם מצוות, הם צריכים לקבל עליהם עול מצוות, וכפי שביאר מהר"ל המילה היא חותם עבדות והפסח היא העבודה ממש, זה היה תנאי ביציאה, ואילו לא מקבלים ישראל את התנאי לא היו יוצאים, וזה היה חלקם של רוב בני ישראל שמתו בשעת החושך, שלא היו מקבלים עבדותו של מקום, וגם מוצאים אנו בחז"ל שלא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה שפירשו היינו משום שהיו שטופים בע"ז ולא רצו לבטלה, הם רצו להמשיך להיות עע"ז, ולכן משכו וקחו לכם צאן לעבודת הפסח הוא ביטול הע"ז וקבלת עול מצוות עליהם, וזה הכוונה העמוקה של עבודת ליל הסדר – בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצות ומרור מונחים לפניך, שהיציאה תלויה בזה, וממילא זה לא נחשב קבלת מלכות, אולי זה מושל אבל מלכות במשנת הגר"א הוא שהעם מקבלים את המלך עליהם ברצון ובשמחה, בלי שום תנאים מוקדמים, הוא שוה אתם ולא שייך לו להתנות איזה שעבודים עליהם שהרי הוא אחד מהם, ולכן לא שייך מלכות ביצ"מ.

אבל כשעמדו בני ישראל על הים, ושר מצרים קטרג ואמר הללו עע"ז כו', ואז צעקו בני ישראל אל ה', אז אמר להם משה ה' ילחם לכם ואתם תחרישון דבר אל בני ישראל ויסעו, אל תפחדו, אין תנאים מוקדמים, אין שעבודים, אין מצוות, אפילו תפלה אני לא צריך, מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, כאן יש הנהגת מלכות, המלך רואה שאזרחיו בצרה מיד מזנק את הצבא ויוצא להגנתם, ובודאי הוא לא מתנה שום תנאים שאני רק בא להציל אתכם אם תעשו כן וכן, זה דבר מוטבע במלכותו, ולכן כאשר ראו את זה בני ישראל איך שהקב"ה מושיעם בלי שום תנאי אז שרו את השירה לה' מתוך

שמחה בלי מעצורים, כי עכשיו יש לנו מלך מה שלא היה לנו מקודם אפילו בליל ט"ו, שכאן נולדה הנהגה חדשה שבין חייבים ובין זכים עליך להושיעם, הישועה לא באה רק מתוך מצוות ומעש"ט וזכותים מיוחדים, אבל רק אך מפני שאנו בני האבות ואנו עמך ומשום שאין לנו מלך אלא אתה, ולכן קבלו ישראל את מלכות הקב"ה, וזה מה שאומר הפייטן: וראו בניו גבורתו שבחו והודו לשמו, ומלכותו ברצון קבלו עליהם, משה ובני ישראל לך ענו שירה, בשמחה רבה ואמרו כולם כו' ה' ימלוך לעולם ועד, וכן בשחרית לשון כזה, והיינו שכאן נתגלה אופן ההתייחסות שבין הקב"ה וישראל מה שלא נתגלה בשעת יצי"מ. ולכן באמת ביצי"מ לא אמרו שירה, כי שירה היא התפעלות הנולדת משמחה שראו איך שהקב"ה מוציאם בלי שום תנאים, רק משום שאנחנו יהודים, ולכן רק בשעת קריע"ס אמרו ה' ימלוך לעולם ועד!

ולכן אפילו לא שבו דתן ואבירם בתשובה והמשיכו להיות רשעים, מ"מ מכיון שרצו לעבור יחד עם בני ישראל אז שוב לא מסתכל הקב"ה על עברם ולא על עתידם, בין חייבים ובין זכים עליו להושיעם, משום שכאן נתגלתה מדת מלכות של הקב"ה שכלל ישראל קבל אותו בשמחה, ולכן אפילו אם ע"ז כמו פסל מיכה מ"מ אפשר להם לעבור את קריע"ס ולהכנס לא"י, וזה באמת מה שאמר הקב"ה למלאכים שטענו הללו ע"ז והללו ע"ז, שמ"מ עכשיו הוא רוצה לגאלם והוא אינו מסתכל על זה כלל. אבל לא מצינו דו שיח כזה בין הקב"ה למלאכים בשעת יציאת מצרים, כי אז באמת היו מוכרחים לעזוב את הע"ז, וזה כל ענין ק"פ ומצה, משכו ידיכם מע"ז, זה עבודת ליל הפסח, אבל זה לא עבודת שביעי של פסח.

וזה כוונת הגר"א של ויהי בישורון מלך, שע"י מצב של שירה בא קבלת מלכות, והיינו שביציאת מצרים שלא היה מצב של שירה לא היה מלכות, והיינו משום שעל יציאת מצרים לא שייך שירה, כי היציאה היתה תלויה בתנאי, ואמנם שייך לספר ולשבח ולהודות, כי יחסית היו תנאים קלים, והיו אותות ומופתים, וכל מיני חשבונות לחשב את הקץ, ובודאי אנו צריכים לאודוי ולשבחי, אבל זה לא שירה, שירה רק באה אם יש רצון ויש שמחה, וזה שייך רק בלי שום תנאים, אבל ויהי בישורון – שהגיעו למדרגה של שירה – אז הגיעו למדרגה של – מלך, ובלי שירה א"א לבוא לידי התייחסות של מלכות.¹

¹ הרקע ליסוד זה, ששירה הוא דבר הבא באופן עצמי בלי הכרח מבואר במהר"ל, דהנה על הפסוק אז ישיר משה ובני ישראל, פירש"י: אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה, והדברים צ"ב, דהול"ל אז כשראה הנס התחיל לומר שירה, ומה זה שהוסיף רש"י עלה בלבו, ושפת"ח פירש דאז הוא לשון עבר וישיר הוא לשון עתיד, ולכן פירש שאז עלה במחשבתו שישיר בעתיד, אבל צ"ע לפ"ז, דלכאורה מיד כשראה הנס התחילו לשיר, ומה שייך הוה ועתיד, וכי השירה לא נאמרה מיד כאשר ראו את הנס.

אבל במהר"ל בגר"א כתב בבואר דברי רש"י בזה"ל וי"ל מפני שהפועל של השירה היא בלב, כי כאשר יגיע השמחה בלב הצדיקים עולה בלבם השירה, ואין לך ספק כי בכל לב היו משוררים ושמחים, ולכן כתיב אז ישיר שהיה עולה בלבם לומר שירה, כלומר שהגיע בלבם השמחה מן הנס, ולא שהיו מכריחים עצמם אל השירה על ידי שכלם כאדם שהוא מכריח עצמו לדבר, שאם כן לא היה שירה בשמחה, אבל השירה שהיא בשמחה מתחלה מתחדש לו שמחה גדולה בלב, ומזה עלה בלבו שישיר, ולפיכך דרך לדבר בענין השירה בלשון עתיד, עכ"ל. ומבואר היטב יסוד זה, ששירה זה התפעלות הבאה בלי הכרח ואילוץ, אלא היא תוצאה של שמחה בלב, שפורצת מעמקי הלב ומבטאת את עצמה בפיו ולשונו.

ועכשיו מובן היטב ההקבלה בין השלבים, ששלב יציאת מצרים כליל פסח זה היה שלב של קבלת התורה ע"פ תנאי התורה, של שכר ועונש, זה כל אשר דבר ה' נעשה, וזה מדרגת רוב העולם, ולזה המדרגה הגיעו בפרשת יתרו, עבודת ה' של כפיית הר כגיגית, של האש הגדולה, זה כמו אם אתם מקבלים דם פסח ודם מילה אז מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם אבל מדרגה זו לבדה לא מספיקה, כי גם אוה"ע היו מקבלים את התורה מתוך כפיה כמבואר בגמ' ע"ז שטענו על השי"ת שלא כפה עליהם הר כגיגית, ולכן הוצרך הקב"ה ליציאת מצרים בפעם שניה, ויציאה זו היתה ברצון ובשמחה, בלי תנאים ובלי מצוות, גם משום שאנו קשורים להקב"ה והוא מלכנו שאנו מקבלים על עצמנו, ומזה באו לידי מדרגת נעשה ונשמע, והיתה להם גם עבודה מיראה וגם עבודה מאהבה, ודו"ק היטב בכל זה. (ע"כ אמרתי)

ולפ"ז יובן מה שאנו מוצאים במצות התורה, שכליל הסדר יש מצוה גדולה לספר ביציאת מצרים, להרחיב את הדיבור על האותות ומופתים, וכל מלה ומלה הרי זה משובח וקיום מצוה, וצריך להעשות בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך עם כל פרטי הדינים, והיינו משום שאנו מצווים להודיע לבנינו את כל מה שעשה השי"ת במצרים, שזה יסוד האמונה, אבל מדוע מצינו הנהגה הפוכה בזש"פ, שהרי המדרגה שהגיעו אליה ישראל בזש"פ גדולה ממדרגת ט"ו בניסן, והאותות והמופתים שעל הים גדולים מנסי מצרים, והישועה הגמורה באה רק בסופו של קריע"ס, וא"כ או שהיה לנו לקבוע את ליל הסדר לשביעי של פסח, או שהיה לנו לעשות עוד ליל סדר קבוע, שבו צריכים לשבח ולספר בנסי הים, אבל לא מצינו הנהגה כזו כלל, וצ"ב.

ובאמת מצינו בירושלמי פרק ער"פ הלכה ו שמקשה מדוע לא אמרו שירה לאחר ט"ו בניסן שהרי ראו נסי גאולת מצרים, ותיריך הירושלמי: שנייא היא שהיא תחלת גאולתן, ופירש הקה"ע: שאני התם שהיא תחילת גאולתן ולא היתה גמר הגאולה עד עברם הים, עכ"ל, הרי מפורש שגאולת מצרים אינו אלא ההתחלה, ומ"מ עיקר השבח וההודאה להשי"ת הוא בליל הסדר, ואילו זש"פ אין בו סדר קבוע.² וגם קשה מצד שני, דכליל הסדר אנו משבחים ומודים אבל למעשה אין שם דין שירה, ורק בשביעי של פסח יש דין שירה, ובהכרח

דברי מהר"ל אלו, שהם בגר"א, מובנים ביתר בהירות ע"פ דברי מהר"ל במק"א, בגבורות ה' פס"ב והוא בהגדש"פ, ששם רוצה לבאר את שיטת רב האי גאון שהביא הר"ן בע"פ שאין מברכין על הלל כלילי פסחים "שאינו קוראין אותו בתורת קורין אלא בתורת אומר שירה", והדברים צ"ב, וביאר מהר"ל וז"ל: ורב האי גאון אמר שאין לברך על הלל כלילי פסחים שאינו מצוה כמו שאמר לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל ולשבח וכו', ואשמועינן כי אנחנו חייבים מעצמנו להלל ולשבח לפאר, שכיון שהוא כאלו אנחנו יצאנו ממצרים, וכמו שהם קראו בשביל הנס בלבד כך יש עלינו ליתן שבח והלל להקב"ה, עכ"ל.

ולפי כל זה יאירו דברי הגר"א שויה בישורון מלך כנ"ל, כלומר מתוך מצב של שירה, שהוא מצב של הבעת התפעלות בלי הכרח, מתוך זה באו כלל ישראל לקבלת מלכות שהוא קבלה הבאה מתוך שמחה ורצון ולא מתוך הכרח, ולא השיגו מדרגה כזו ביציאת מצרים כנ"ל משום ששם היה בגדר הכרח ותנאי ולא קבלו עול מלכותו לפי הסבר הגר"א.

² ועיין במשך חכמה [יב-טז] שביאר שמכיון שבנפול אויבך אל תשמח לכן לא קבעה התורה חג מיוחד על טביעת מצרים, ולכן כבר הורה על יום השביעי מקרא קודש עוד קודם שאירע קריע"ס, עיי"ש באורך דבריו.

שיש כאן עבודה אחרת לגמרי, וצריכים לבאר את זה.

ואמנם מצינו שזש"פ נקרא עצרת, וביום השביעי עצרת לה' אלקיך לא תעשה מלאכה, ולפי פשוטו עצרת הוא אסיפת העם כמו שתרגם אונקלוס, ובספורנו בפרשת אמור וכן בפרשת ראה הוסיף שביום השביעי נעצרו בו ישראל יחדו לעבודת הקל ושרו לו שירה בשביעי של חג המצות ולכן הוא מקרא קדש, ולכן נהיה יום זה ג"כ עצרת ממלאכה שגם אצלנו יהיה עצרת, הרי שלפי זה היה הקביעות של זש"פ הוא יום של עצרת ממלאכה והוא יום של מקרא קדש, אבל מזה שלא הוגדר הדבר היטב איך חוגגים את היו"ט הזה, כלומר איך סדר קבוע של קדש ורחץ וכו', אלא מבואר שעל כל אחד לציין ש"פ באופן עצמאי וייחודי, ואף שאין סדר מיוחד, אבל עכ"פ יש ענין של יו"ט ומקרא קדש וביטול מלאכה.

אבל לפ"ז י"ל דיצי"מ דט"ו היא יציאה תלויה בדבר, ורק בעבור זה, בעבור המצות, ומכיון שבכל דור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, א"כ הזכר מתקיים

ע"י עשיית מצוות, והסדר הוא דבר קבוע ביסודו, דבר הכרחי, זה לא ספוטאני, אלא כל דבר קבוע על מכונו, ואדרבה מנהגי הלילה הם חוק ולא יעבור ואנו לא משנים כמלא נימה, אבל בשביעי של פסח שהגיעו למדרגה גדולה הרבה מזו, מדרגה של קבלה ברצון ובשמחה, בלי אילוץ ובלי הכרח, וממילא החגיגה על זה לא יכולה להיות מושרשת וקבועה, תעשה זה ואל תעשה זה, כי זה יסוד כל הקבלה, בלי תנאים ובלי סדרים, ולכל היותר יש רק לקבוע שהיום הוא יום עצרת, יום התאספות שבו אנו עוצרים ממלאכה, מקרא קודש, ואנו צריכים להתאסף ולשבח לאלקים, אבל איך לעשות את זה – זה תלוי בכל אחד ואחד לכשעצמו, אין לזה שום סדר ומצוה מיוחדת, כי זה גופא הוא מה שאנו חוגגים, וזה כוונת הגמ' בערכין: רב מתנה אמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב הוי אומר זה שירה, דעבודה של שמחה היא עבודה של שירה, וזה היא העבודה של שביעי של פסח, שחלוקה ביסודה מעבודת ליל הסדר, ודו"ק היטב.